

Олександр Манжура¹, канд. екон.
наук, докторант

Донецький національний університет
економіки і торгівлі імені Михайла
Туган-Барановського, м. Донецьк,
Україна

1 - e-mail: manzhura11@ukr.net

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНОЇ КООПЕРАЦІЇ

Olexandr Manzhura¹, Ph.D (Econ),
doctoral

Donetsk National University of Eco-
nomics and Trade named after Mykhay-
lo Tugan-Baranovskiy, Donetsk,
Ukraine

1 - e-mail: manzhura11@ukr.net

CURRENT PROBLEMS OF AGRICULTURAL COOPERATION INVESTMENT SUPPORT

Мета. Оцінка стану державної підтримки сільського господарства, джерел фінансування інвестиційної діяльності в аграрній кооперації, а також визначення перспективних форм її здійснення.

Методика. У процесі дослідження використано такі методи: теоретичне узагальнення і порівняння, аналіз і синтез, систематизація, графічний метод.

Результати. Систематизовано основні форми здійснення інвестиційної діяльності в аграрній кооперації у вигляді державної підтримки і самофінансування. Формами державної підтримки є: здешевлення кредитів за рахунок бюджетних коштів, фінансування частини вартості сільськогосподарської техніки, придбаної кооперативом, передача обладнання аграріям на умовах фінансового лізингу. Виявлено основні проблеми інвестиційної діяльності в аграрній кооперації: високі ставки і ризики кредитування, нерозвиненість аграрної іпотеки і позазаставних способів забезпечення; відсутність мережі кооперативних банків.

Наукова новизна. Реалізовано системний підхід до діагностики проблем фінансування інвестиційної діяльності в аграрній кооперації та запропоновано шляхи їх вирішення на основі інтегративного підходу.

Практична значимість. Отримані результати спрямовані на формування інтегрованих сільськогосподарських кооперативів, які включають поставальників матеріально-технічних засобів, переробні підприємства і кредитні кооперативи.

Ключові слова: аграрна кооперація, інвестиційне забезпечення, державна підтримка.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. Брак інвестиційних ресурсів є чинником, який стримує розвиток багатьох видів економічної діяльності. На відміну від інших галузей національної економіки, аграрний сектор як основа агропромислового комплексу, має ряд специфічних особливостей, основними з яких є сезонність виробництва, рухливість робочих місць, залежність ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств від природно-кліматичних умов тощо. Все це обумовлює особливий характер відтворення основних засобів і фінансування інвестиційної діяльності агропідприємств. Сільське господарство відстає від інших галузей національної економіки за рівнем фондоозброєності праці, характеризується високим моральним і фізичним зносом засобів виробництва, що викликає потребу у значних довгострокових вкладеннях і відповідному кредитно-інвестиційному забезпеченні. Одне із рішень щодо забезпечення агропідприємств матеріально-технічними засобами, у т.ч. сільськогосподарською технікою, формування інвестицій для сільськогосподарських підприємств може дати кооперація та створення холдингових компаній серед господарюючих суб'єктів АПК [1, с. 11].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Узагальненню проблем розвитку інвестиційної діяльності присвячені праці багатьох вчених. У статті Голобородько Т. В. узагальнено основні напрями державного регулювання аграрного сектора економіки; визначено та згруповано основні методи регулювання інвестиційних процесів у Китаї; розглянуто джерела інвестицій у сільськогосподарському виробництві цієї країни [2, с. 79]. Зарубіжний досвід свідчить, що у високорозвинутих країнах пропонується широкий вибір джерел кредитування залежно від кредитоспроможності позичальника – сільськогосподарського підприємства [3, с. 7]. Основними кредиторами аграрного сектора виступають кооперативні банки, кредитні кооперативи та спілки, державні іпотечні банки, державні сільськогосподарські банки, ощадні каси, лізингові компанії, комерційні банки та інші фінансово-кредитні установи.

Москалюком К. В. досліджено основні аспекти державного регулювання та стимулювання інноваційної діяльності в аграрній сфері, запропоновано шляхи, які зумовлюють розвиток інноваційних процесів у сільському господарстві [4, с. 45]. Стаття Євсєєвої О. О. присвячена розробці сценаріїв розвитку аграрного сектора економіки України і виявленню пріоритетів його стратегії [5, с. 155]. Федорак В.І. розроблено методичні підходи до планування інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств агротехсервісу з господарською, комплексною, комбінованою, фірмово-заводською формами організації обслуговування залежно від показників, що впливають на інвестиційну привабливість [6, с. 8]. Утім проблеми інвестиційного забезпечення аграрної кооперації порушуються не так активно.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є оцінка стану державної підтримки сільського господарства, джерел фінансування інвестиційної діяльності в аграрній кооперації, а також визначення перспективних форм її здійснення.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Протягом 2010-2012 рр. обсяг інвестицій у сільське господарство збільшився з 11,3 до 19,1 млрд. грн. на рік, а у 2013 р. скоротився до 18,6 млрд. грн. (рис. 1).

Причому частка інвестицій цієї галузі у загальних інвестиціях по економіці зростає із 5,98% до 6,96%. Однак, усередині галузі ситуація не є однорідною. Великі вертикально інтегровані холдинги мають кращі умови доступу до кредитно-інвестиційних ресурсів порівняно з аграрними кооперативами.

Держава здійснює підтримку розвитку аграрної сфери шляхом здешевлення кредитів за рахунок бюджетних коштів, передачі обладнання аграріям на умовах фінансового лізингу. У Законі України «Про Державний бюджет на 2014 рік» передбачено збільшення статутного капіталу НАК «Укراгролізинг» для закупівлі технічних засобів для агропромислового комплексу з подальшою передачею їх на умовах фінансового лізингу агропідприємствам у сумі 52,0 млн. грн. [8]. У минулі роки держава фінансувала придбання сільськогосподарської техніки, обладнання та устаткування вітчизняного виробництва в розмірі 90% вартості техніки без урахування сум ПДВ за умови попередньої оплати кооперативом постачальнику техніки 10% її вартості. Але обсяги такої допомоги були незначними.

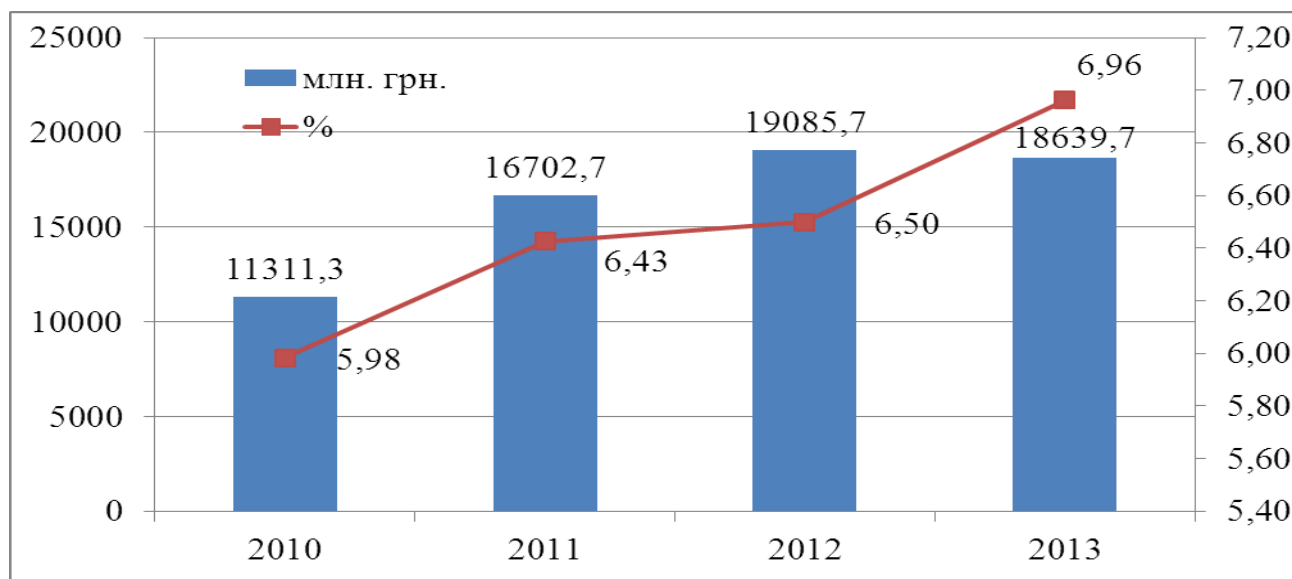

Рис. 1 – Динаміка капітальних інвестицій у сільське господарство та їх питомої ваги у загальній сумі інвестицій (побудовано за даними [7])

Також добре зарекомендував себе на практиці механізм фінансової підтримки підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів протягом 2007-2012 рр., коли за цією державною програмою виділялося щорічно з Державного бюджету 400-600 млн. грн., за виключенням 2008 р.,

коли обсяги фінансування становили 1,3 млрд. грн.

Кредитування сільськогосподарських товаровиробників має свою специфіку, яка визначається особливостями відтворювального процесу в галузі і полягає в тісному зв'язку процесу відтворення в сільському господарстві з природними умовами. Сезонність виробництва обумовлює підвищений попит агропідприємств на кредити у весняний період, застава по кредитах, у т.ч. земля, носить специфічний характер, відсутність земельного ринку не дозволяє об'єктивно визначити її ціну, підвищений рівень ризиковості галузі потребує застосування адекватного рівня страхового захисту.

Державний механізм здешевлення кредитів агропідприємствам полягав у частковій компенсації відсоткової ставки за залученими підприємствами агропромислового комплексу у банках коротко-, середньо- та довгостроковими кредитами, а також короткостроковими кредитами, залученими у кредитних спілках. Компенсація надавалася на конкурсній основі підприємствам агропромислового комплексу, які залучили кредити, за умови, що сума відсотків за користування кредитом та за додатково укладеними договорами, предметом яких є надання банками послуг (розрахункове обслуговування кредиту, розгляд кредитного проекту, управління кредитом, консультаційні послуги), а також за кредитами, залученими у кредитних спілках, не перевищує у національній валюті 18% річних для короткострокових та 17 % - для середньо- та довгострокових кредитів, а в іноземній валюті - не більш як 12 % річних для короткострокових та 11 % - для середньо- та довгострокових кредитів.

Порядком використання коштів на здійснення фінансової підтримки передбачений конкурсний підхід допуску сільськогосподарських підприємств до пільгового кредитування. Але оскільки умови конкурсу не були чітко прописані, більшість оціночних показників не мала прямого відношення до кредитування, що не сприяло об'єктивному визначенню переможців.

Компенсація не надавалася позичальникам, яких визнано банкрутами, стосовно яких порушено справу про банкрутство, що перебувають на стадії ліквідації або мають прострочену більш як за півроку заборгованість перед державним і місцевими бюджетами та Пенсійним фондом України.

Позичальники для отримання компенсації відсоткової ставки за короткостроковими кредитами подавали до конкурсних комісій заявку за встановленою Міністерством аграрної політики України формою і такі документи: довідку або витяг з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців; копію кредитного договору, посвідчену відповідним банком (кредитною спілкою), та копії додатково укладених договорів між позичальником та банком; виписку банку (кредитної спілки) про отримання позичальником кредиту; графік погашення кредиту та сплати відсотків за ним, посвідчений банком або кредитною спілкою; фінансову звітність за останній рік; довідку, видану органом державної податкової служби та Пенсійного фонду України, про відсутність (наявність) заборгованості за податковими зобов'язаннями та платежами до Пенсійного фонду України; довідку про банківські реквізити позичальника; письмове зобов'язання позичальника повернути у місячний строк до бюджету одержані бюджетні

кошти у разі встановлення контролюючими органами факту їх незаконного одержання та/або нецільового використання (у разі неповернення коштів у зазначений строк нараховувалася пеня у розмірі 120 відсотків річних облікової ставки Національного банку за кожний день прострочення). При цьому в разі виявлення зазначених фактів припинялося надання позичальнику будь-якої державної підтримки протягом поточного та трьох наступних бюджетних періодів.

Компенсації отримували банки-кредитори від Державного казначейства України за приписами Міністерства аграрної політики України. Така адресність використовувалася для того, щоби запобігти штучному здороженню кредитів. Але вона виявляється не зовсім раціональною, оскільки, видаючи кредит, банк не впевнений, що позичальник виграє конкурс і отримує часткову компенсацію нарахованих процентів. Логічним виглядало би здійснення такої компенсації безпосередньо сільськогосподарським підприємствам для того, щоби відносини між банком і позичальником будувалися на ринкових принципах. Основною умовою одержання кредиту суб'єктом господарювання має бути один критерій – можливість своєчасного його погашення. Тому для банків не матимуть суттєвого значення результати конкурсів, їх більше цікавитимуть гарантії повернення виданих кредитів. Підходи до оцінки кредитоспроможності сільськогосподарських виробничих та обслуговуючих кооперативів мають певні особливості, які дозволяють визначити цільову функцію оцінки кредитоспроможності, за якою приймається рішення [9, с. 7].

Умовами механізму здешевлення кредитів було вказану граничну процентну ставку, яка дозволяла отримати компенсацію. Доцільно було би зафіксувати абсолютний розмір процентної ставки, яка відшкодовується за державні кошти, з метою розширення кола банків, які беруть участь у кредитуванні сільгоспвиробників.

У контексті активізації інвестиційної діяльності підприємств заслуговує на увагу механізм функціонування кооперативу на основі інтеграції підприємств. Основне завдання полягає в залученні до участі у ньому структур матеріально-технічного постачання, формування їх зацікавленості в результатах діяльності. Створення даної організаційної структури матиме свій економічний інтерес не лише для сільськогосподарських підприємств різних організаційно-правових форм, а й для постачальників матеріально-технічних засобів. Кожен учасник цього кооперативу має право і можливість брати участь в інших подібних кооперативах. Власниками кооперативу є фермерські господарства, приватно-орендні підприємства, господарські товариства та інші сільськогосподарські підприємства різних форм власності, головним завданням яких є вирощування та реалізація сільськогосподарської продукції.

У кооператив входять також технічні центри, дилерські підприємства та інші формування, які є постачальниками палива, запасних частин, мінеральних і органічних добрив, засобів захисту рослин і тварин тощо. Учасники даного кооперативу мають можливість спільно використовувати матеріально-технічні засоби, у т.ч. машини і обладнання. За умов недостатніх фінансових ресурсів для забезпечення повноцінного процесу даного виробництва запропоновано

модель створення спілки селян-землевласників і сільського кредитного кооперативу, а також форми міжгосподарського використання технічних засобів [10, с. 7]. Стимулювання розвитку та інвестиційного забезпечення сільськогосподарських кооперативів потребує удосконалення міжгалузевих відносин і залучення до їх складу підприємств, що здійснюють оптову торгівлю обладнанням.

Одним із напрямів активізації інвестиційної діяльності підприємств є побудова трирівневої кооперативної кредитної системи в Україні: розширення діяльності кредитних спілок, створення центрального та місцевих кооперативних банків, інших елементів системи, які вирішуватимуть цілий спектр проблем, зокрема систему гарантування та страхування вкладів, систему підтримки фінансової стабільності кредитних спілок, бюро кредитних історій, центри інформаційних технологій, сервісну інфраструктуру тощо [11, с. 11].

Особливістю пропонованої моделі є еволюційний характер становлення кредитної системи, що дає змогу використати нерозкритий потенціал мережі функціонуючих кредитних спілок одночасно зі створенням принципово нових кредитних інституцій на кооперативних засадах – кредитних кооперативів та кооперативних банків, які стануть основою для розвитку кредитної кооперації в Україні [12, с. 10].

Висновки.

1. Основними формами здійснення інвестиційної діяльності в аграрній кооперації є державна підтримка і самофінансування. Формами державної підтримки є: здешевлення кредитів за рахунок бюджетних коштів, фінансування частини вартості сільськогосподарської техніки, придбаної кооперативом, передача обладнання аграріям на умовах фінансового лізингу. На жаль, протягом поточного бюджетного року реалізується лише остання форма.

2. Основними проблемами інвестиційної діяльності в аграрній кооперації є: достатньо високі ставки і ризики кредитування, нерозвиненість аграрної іпотеки і позазаставних способів забезпечення; відсутність мережі кооперативних банків тощо.

3. Перспективною формою здійснення інвестиційної діяльності є формування інтегрованих сільськогосподарських кооперативів, які включають постачальників матеріально-технічних засобів, у т.ч. сільськогосподарської техніки, а також переробні підприємства і кредитні кооперативи.

Перспективою подальших досліджень є визначення шляхів розвитку в Україні сільськогосподарських кооперативів, що здійснюють оптову закупівлю і постачання машин і обладнання.

Література

1. Остапенко Т.М. Формування матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств: автореф... канд. екон. наук. 08.00.04 / Т.М. Остапенко ; Луган. нац. аграр. ун-т. - Луганськ, 2008. - 19 с.

Ostapenko T.M. (2008). Formation logistics farms, Lugansk, 19 p.

2. Голобородько Т. В. Позитивний досвід Китаю в управлінні інвестиційними процесами в аграрному секторі економіки / Т.В. Голобородько // Бізнес-інформ. – 2013. - №4. - С. 77 – 81.

Goloborod'ko T. V. (2013). The positive experience of China in managing the investment process in the agricultural sector, *Business-Inform*, no. 4, p. 77-81.

3. Пиріг Г.І. Удосконалення кредитних відносин в сільському господарстві: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.07.02 / Г.І. Пиріг ; Терноп. акад. нар. госп-ва. - Т., 2004. - 20 с.

Pirig G.I. (2004). Improving credit relations in agriculture, Ternopil, 20 p.

4. Москалюк К. В. Державне регулювання інноваційної діяльності аграрної сфери України / К.В. Москалюк // Бізнес-інформ. – 2013. - №4. - С. 44 – 47.

Moskaljuk K. V. (2013). State regulation of innovation activity agrarian sector of Ukraine, *Business-Inform*, no. 4, p. 44-47.

5. Євсєєва О. О. Інноваційний розвиток аграрного сектора України в умовах глобалізації / О.О. Євсєєва // Бізнес-інформ. – 2013. - №3. - С. 151 – 157.

Evseeva O. O. (2013). Innovative development of the agricultural sector of Ukraine in the context of globalization, *Business-Inform*, no. 3, p. 151-157.

6. Федорак В.І. Інвестиційне забезпечення технічного оновлення сільськогосподарства: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.04 / В.І. Федорак ; Нац. наук. центр "Ін-т аграр. економіки" УААН. - К., 2008. - 20 с.

Fedorak V.I. (2008). Investment security upgrading of agriculture, Kyiv, 20 p.

7. Capital expenditure by economic activity (2014), retrived from: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

8. Про Державний бюджет України на 2014 рік: Закон України від 16.01.2014 р. № 719-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/719-18>

On State Budget of Ukraine for 2014: the Law of Ukraine, retrived from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/719-18>

9. Кудінов А.С. Кредитне обслуговування сільськогосподарських кооперативів: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.08 / А.С. Кудінов ; Нац. наук. центр "Ін-т аграр. економіки" УААН. - К., 2007. - 20 с.

Kudinov A.S. (2007). Credit Service of Agricultural Cooperatives, Kyiv, 20 p.

10. Старицька О.П. Ресурсозбереження в системі економічного механізму підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.07.02 / О.П. Старицька ; Нац. наук. центр "Ін-т аграр. економіки" УААН. - К., 2006. - 20 с.

Staric'ka O.P. (2006). Resource in the economic mechanism for improving the efficiency of agricultural production, Kyiv, 20 p.

11. Гудзь О.Є. Забезпечення фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: теорія, методологія, практика: автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.00.04 / О.Є. Гудзь ; Нац. наук. центр "Ін-т аграр. екон." УААН. - К., 2007. - 36 с.

Gudz' O.Є. (2007). Providing financial resources farms, Kyiv, 36 p.

12. Білий М.М. Фінансове забезпечення формування та функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / М.М. Білий ; Терноп. нац. екон. ун-т. - Т., 2010. - 21 с.

Bilij M.M. Financial support for the formation and functioning of agricultural service cooperatives, Ternopil, 21 p.

Цель. Оценка состояния государственной поддержки сельского хозяйства, источников финансирования инвестиционной деятельности в аграрной кооперации, а также определение перспективных форм ее осуществления.

Методика. В процессе исследования использованы такие методы: теоретическое обобщение и сравнение, анализ и синтез, систематизация, графический метод.

Результаты. Систематизированы основные формы осуществления инвестиционной деятельности в аграрной кооперации в виде государственной поддержки и самофинансирования. Формами государственной поддержки являются: удешевление кредитов за счет бюджетных средств, финансирование части стоимости сельскохозяйственной техники, приобретенной кооперативом, передача оборудования аграриям на условиях финансового лизинга. Выявлены основные проблемы инвестиционной деятельности в аграрной кооперации: высокие ставки и риски кредитования, неразвитость аграрной ипотеки и внезапавных способов обеспечения; отсутствие сети кооперативных банков.

Научная новизна. Реализован системный подход к диагностике проблем финансирования инвестиционной деятельности в аграрной кооперации и предложены пути их решения на основе интегративного подхода.

Практическая значимость. Полученные результаты направлены на формирование интегрированных сельскохозяйственных кооперативов, которые включают поставщиков материально-технических средств, перерабатывающие предприятия и кредитные кооперативы.

Ключевые слова: аграрная кооперация, инвестиционное обеспечение, государственная поддержка.

Purpose. Assessment of state support for agriculture, sources of financing investment in the agricultural co-operatives, and the definition of modalities for their implementation.

Methods. The study used such methods: theoretical generalization and comparison, analysis and synthesis, classification, graphical method.

Results. The basic forms of investment activities are systematized in the agricultural cooperatives in the form of state support and self-financing. Forms of support are: cheaper loans from the budget, the financing of the value of agricultural products purchased cooperative transmission equipment to farmers under a financial lease. The basic problems of investment in agricultural cooperatives: high enough rate and credit risks, poor agricultural mortgages and ways to ensure *vnezastavnyh*; lack of a network of cooperative banks.

Scientific novelty. Implemented a systematic approach to the diagnosis of the problems of financing investment in agricultural cooperation and ways of their decision on the basis of the integrative approach.

Practical meaningfulness. *The results obtained are aimed at creating integrated agricultural cooperatives, which include suppliers of material and technical facilities, processing plants and credit cooperatives.*

Keywords: *agricultural cooperatives, investment support, state support*

Рекомендовано до публікації д-ром екон. наук, проф. Аптекарем С.С. Дата надходження рукопису 16.07.2013 р.